

Motion till riksdagen
2013/14:N383

av **Gunnar Andrén (FP)**

Minerallagen, gruvnäringen och äganderätten

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en översyn av minerallagen i syfte att stärka skyddet för äganderätten.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utreda riskerna för företagskonkurser i samband med avvecklad gruvdrift.¹

Fel! Okänt namn på

¹ Yrkande 2 hänvisat till MJU.

Motivering

Minerallagen (SFS 1991:45) har varit en återkommande källa till politiska konflikter, ända sedan dess införande. I valrörelsen 1998 kom den i fokus under ett par veckor, sedan dåvarande "Reportrarna" i SVT sände ett uppmärksammat program om lagen.

Det ska noteras att få av de faror och risker som under resans gång har utmålats som överhängande, någonsin har blivit verklighet. Det betyder inte att lagens tillämpning varit problemfri – men de värsta scenarierna har visat sig vara rena överdrifter.

Bland de problem som från liberala utgångspunkter kan pekas ut, i anslutning till minerallagen är främst följande:

1. Alltför svagt skydd för äganderätten
2. Alltför svagt skydd för minoriteters rättigheter
3. Alltför svagt skydd för att hantera riskerna med företagskonkurser och att det allmänna får ta över ansvar för uttjänta gruvor och att avveckla anläggningar.

Merkantilismens oväntade återkomst i svensk politik

Idag förs en debatt som till delvis har antagit rent merkantilistiska tongångar. Det anförs att det är ett problem för nationen Sverige, att andra länder kan komma i besittning av "våra" råvaror alltför billigt. Varför detta resonemang skulle gälla i en industri som exploaterar råvaror under markytan medan (nästan) ingen erkänner giltigheten i samma argument om de tillämpas på någon annan sektor, ovan jord, är det hittills ingen som har berört. Det kan visserligen sägas att gruvor exploaterar en ändlig resurs, men det gäller ju inte enbart gruvnäringen. Och det kan ju knappast påverkas av i vilken nation sätet för den association som bedriver exploateringen råkar vara beläget.

Den grundläggande ordningen i Sverige är ju att beskattning av olika näringsverksamheter, bör ske på så lika villkor som möjligt – under förutsägbara regler. Det sker framför allt genom att bolagsskatt tas ut på bolagets vinster. När det gäller företags bidrag till lokala och regionala skatteintäkter, sker det i huvudsak endast indirekt, genom löneskatter som bolagets anställda genererar.

Dessa villkor är generella. Om de brister i något avseende, bör det kunna sägas om alla sektorer och verksamheter. I så fall bör diskussionen handla om de generella villkoren för företagande, inte enbart om gruvföretag.

Selektiv beskattning är berättigad i vissa fall, till exempel av miljöskäl. Här är av naturliga skäl inte villkoren lika generella. Skatt tas ut på vissa föroreningskällor, till en tariff som satts för utsläppsslaget utan att total objektivitet eller konsekvens varit möjlig eller ens nödvändigtvis eftersträvsvärd. Systemet med miljöskatter byggs ut successivt och förfinas allteftersom det vinner allmän acceptans och – så långt det är möjligt – i samstämmighet med konkurrerande nationer. Detta är inte enbart en eftergift för det praktiska, utan

Fel! Okänt namn på

också en fråga om att ta hänsyn till att en för hårt beskattad näring flyttar dit villkoren är gynnsamma, med resultat att miljöpåverkan också flyttar.

Hittills har inte någon preciserat krav eller förslag på specifika miljöskatter på gruvnäringens område som inte skulle få till följd att såväl gruvor som arbetsplatser försvinner.

Äganderätten

från liberala utgångspunkter har äganderätten i Sverige ett svagt skydd. När det gäller äganderätt till markområden, finns det dock flera ändamål som kan och bör inskränka en ägares förfoganderätt över denna. De flesta är tillkomna för att tillgodose allmänna intressen, t.ex. allemansrätten. Det är givet att det måste finnas en avvägning mellan privata och allmänna intressen. Men i flera fall har allmänintresset utvidgats på sätt som gör det svårt att se att det längre är fråga om ett genuint allmänintresse och inte ett otillbörligt offentligt gynnande av enskilda intressen – till exempel företag.

Här kan förutom minerallagen nämnas det allmännas rätt till tvångsinlösen av privat ägda och förvaltade fastigheter, bland annat för att tillgodose företags markbehov.

Åtgärder för att strama upp reglerna samt ge ökad ersättning vid expropriation med mera, har vidtagits sedan 2006. Men fortfarande är äganderätten för en fastighet – om det visar sig att den står på mineralrik grund – alltför svagt. Markägaren får idag en ersättning som ska kompensera för att förfoganderätten inskränks. Sedan 2005 har markägaren rätt till motsvarande 1,5 promille (!) av värdet för den brutna malmen, utöver de 0,5 promille som går till det allmänna.

Detta omfattar inte etableringen av sådana anläggningar som krävs för gruvdriften. För detta kan det bli fråga om tvångsinlösen av mark, ett förfarande som kan sägas ha en alltför låg tröskel idag med hänsyn till inte bara de känslor detta kan innebära, utan framför allt att ägaren för all framtid fråntas en tillgång som kan ha mycket större värde för den enskilde, än kan mätas i pengar.

Att sammanlagt två promille av värdet av den brutna malmen krävs i kompensation för olägenheter, måste anses vara ganska lågt. Ett argument mot en höjning har varit att för hög avgift, skulle kunna minska intresset hos marknadens aktörer för att exploatera svenska mineraltillgångar. Men vem vet var denna gräns går? Det borde finnas utrymme för en höjning utan att äventyra mineralnäringen i Sverige, en av världens mest framgångsrika.

Enligt uppgifter från Bergstaten och Statens årsredovisningar de senaste åren, uppgick den samlade mineralersättningen 2006–2011 till omkring 7 miljarder kronor medan mineralbolagen samma period betalade 10–12 miljarder kronor i bolags- och löneskatter (inkl. utdelningar från statligt ägda företag) **varje år** under samma period.

Om något äventyrar mineralnäringen i Sverige, är det knappast att ersättningen till markägare är svindlande hög.

I en översyn av minerallagen bör därför prövas om inte skyddet för äganderätten bör stärkas, genom att nivån på ersättning till markägare höjs.

En fråga som också bör prövas, är att ge Bergstaten möjlighet att tillerkänna flera markägare ersättning, efter en fallande skala beroende på graden av påverkan och återkan genom etableringen av gruvdrift inom ett område.

På så vis skulle även en del sådana skäl som idag är ersättningsberättigande, som innebär ett klart men för markägaren, men inte direkt hänför sig till förlusten av förfogande över marken, kunna bli ersättningsgrundande.

Andra saker som bör kunna berättiga till engångsersättningar är t.ex. kostnader för ändrade ledningsdragningar, omborring av brunnar etc.

Vad som här har sagts om en översyn av minerallagen i syfte att stärka äganderätten, bör riksdagen ge regeringen till känna.

Skyddet för minoritetens rättigheter

Sverige har erhållit skarp kritik i samband med det i regeringen nyligen avgjorda ärendet om nickelbrytning i Rönnbäcken utanför Tärnaby. Detta enskilda ärende berörs inte här, annat än för att konstatera att regelverket till skydd för framför allt samernas rätt att bedriva rennäring, bör stärkas i likhet med skyddet för enskildas äganderätt.

Denna fråga har många aspekter och mycket skulle vara vunnet, om Sverige ratificerade och implementerade ILO-konvention 169 om urfolks rättigheter.

Företagskonkurser i samband med avvecklad gruvdrift

Mineralnäringen är som all företagsamhet behäftad med risktagande. Här kan det dock med fog sägas finnas ett för gruvnäringen specifikt problem som inte har tillgodosetts ordentligt i befintlig lagstiftning.

Gruvdrift ger upphov till en stor mängd restmaterial sedan det brytvärda innehållet utvunnits. Detta material innehåller också mineral av olika slag inklusive miljöfarliga rester av t.ex. uran, arsenik och andra giftiga ämnen. Det gör att miljötillsyn och -arbete ofta måste pågå lång tid efter att själva brytningen har upphört. Detta för att säkerställa att gifter inte tränger ut i grundvatten eller skadar djur, växter, mark och vatten. Återställningsarbetet är kostsamt. Ansvar för att det görs, åvilar företaget som bedrivit gruvdriften och måste framgå av utvinningstillstånden.

Dessvärre finns det en icke ringa risk för att ett mindre seriöst gruvföretag försöker externalisera denna betydande kostnad genom att ägaren ser till att försätta det i konkurs när driften avslutats.

En utredning bör tillsättas för att se över denna problematik och hur den bäst kan hanteras. En möjlig lösning vore, att inrätta ett försäkringssystem liknande fonderingen av medel för framtida hantering av kärnavfall. Genom att ett gruvföretag får deponera medel eller en betalningsgaranti hos Bergstaten, som senare kan ianspråkta för återställning och miljöarbete i samband

Fel! Okänt namn på

med avvecklingen, minskar drastiskt incitamenten för oseriösa aktörer. Och om olyckan är framme, vilket kan hända även det seriösaste företag som inte blir den kommersiella framgång som ägarna avsett, så står inte skattebetalarna för notan.

Vad som här har sagts om en utredning om hantering av riskerna för företagskonkurser i samband med avvecklad gruvdrift, bör riksdagen ge regeringen till känna.

Dessa skisserade åtgärder bör vidtas för att försäkra Sveriges invånare om att minerallagen och gruvnäringen även i framtiden ska åtnjuta ett allmänt förtroende och kunna verka under fördelaktiga villkor i Sverige.

Stockholm den 3 oktober 2013

Gunnar Andrén (FP)